

Tadeusz Filipiak

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

PRZETWÓRSTWO WARZYW W POLSCE I W WYBRANYCH KRAJACH UE*

PROCESSING OF VEGETABLES IN POLAND AND SELECTED COUNTRIES OF THE UE

Słowa kluczowe: przetwórstwo warzyw, przetwory warzywne, wyniki ekonomiczne firm sektora owoców i warzyw

Key words: vegetable processing, processed vegetables, economic results of companies processing fruits and vegetables

Synopsis. Przedstawiono przetwórstwo warzyw w Polsce i wybranych krajach UE. Omówiono wielkość interwencji na rynkach rolnych w UE, w tym interwencje na rynku owoców i warzyw oraz pomoc finansową w ramach dostaw pomidorów do przetwórstwa. Przedstawiono sytuację ekonomiczno-finansową przedsiębiorstw sektora owocowo-warzywnego w Polsce.

Wstęp

Warzywnictwo jest jednym z najważniejszych działów ogrodnictwa. Produkcja warzyw w Polsce w ostatnich latach kształtowała się na poziomie około 5-5,5 mln ton, co stanowiło około 9% produkcji warzyw w UE. Polska pod względem wielkości produkcji jest trzecim producentem warzyw w Unii Europejskiej. W ostatnich latach zmienia się konsumpcja żywności nie tylko w Polsce, ale i w UE. W związku ze zmianą modelu konsumpcji wzrasta rola warzyw w spożywaniu żywności. Cechą charakterystyczną warzyw jest ich sezonowa produkcja oraz nietrwałość, dlatego w ostatnich latach nabiera szczególnego znaczenia ich przetwórstwo. Produkcja przetworzonych warzyw ogółem w UE-27 (bez soków i napojów) wynosiła w ostatnich latach w zależności od roku około 16-18 mln t.

Celem opracowania jest przedstawienie produkcji przetwórstwa warzyw w Polsce oraz w wybranych krajach UE w latach 2002-2008. W opracowaniu wykorzystano dane GUS, IERiGŻ, Eurostatu oraz OEITFL¹.

Przetwórstwo warzyw w krajach UE

W większości krajów Unii Europejskiej, zwłaszcza krajów UE-15 przetwórstwo zagospodarowuje, podobnie jak w Polsce ok. 20-30% produkcji warzyw. Udział przetwórstwa był najwyższy w takich krajach, jak: Wielka Brytania, Belgia, Francja i Węgry. Produkcję przetworzonych warzyw ogółem w UE-27 ocenia się na poziomie ok. 17-18 mln ton. W produkcji przetworów największy udział stanowiły przetwory pomidorowe (ponad 30%), następnie konserwy warzywne (25%) oraz warzywa mrożone (15%). Wysoki udział oraz wzrost produkcji tych grup produktów w ostatnich latach spowodowany był rosnącym popytem na wewnętrznym rynku rozszerzonej UE. Udział pozostałych przetworów warzywnych (suszy, warzyw kwaszonych, warzyw marynowanych i gotowych dań mrożonych) nie przekraczał 5% [Nosecka i in. 2008].

W UE-27 największymi producentami przetworów pomidorowych były kraje południowej Europy: Włochy, Hiszpania, Portugalia oraz Grecja. W większości krajów UE produkcja przetworów pomidorowych odbywała się w ramach wyznaczonych ilościowych progów wsparcia. Wielkość interwencji na rynkach rolnych ogółem zmniejszyła się w latach 2004-2008 z 8,4 do 4,0 mld euro. Z kolei wielkość interwencji na rynku owoców i warzyw w badanym okresie zmniejszyła się z 1235 do 728 mln euro. Interwencje na rynku owoców i warzyw w 2008 roku były drugimi pod względem

* Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2008-2011 jako projekt badawczy nr N N310 148635.

¹ OEITFL – Europejska Organizacja Przetwórstwa Owoców i Warzyw

wartości poniesionych nakładów (po produktach sektora uprawy winorośli). Zmniejszyła się również pomoc produkcyjna na przetwory z pomidorów z 3 15,8 w 2004 roku do 243,7 mln euro w 2008 roku. Wynikało to z wprowadzonych przez Komisję Europejską zmian w funkcjonowaniu rynków rolnych, w tym owocowo-warzywnym od 2008 roku [Walczak 2008]. Na podstawie obserwacji sektora owoców i warzyw Komisja uznała zreformowanie systemu wspólnej organizacji rynku owoców i warzyw w celu zwiększenia konkurencyjności i orientacji rynkowej tego sektora. Podstawowym szczegółowym rozwiązaniem było, m.in. likwidacja wsparcia do produkcji kierowanej do przetwórstwa, w tym systemu pomocy finansowej z tytułu dostarczania pomidorów do przetwórstwa oraz objęcie owoców i warzyw systemami płatności obszarowych (*decoupling*). Dla krajów stosujących system jednolitej płatności obszarowej (SAPS), owoce i warzywa były aktualnie objęte systemem dopłat bezpośrednich, nie mniej jednak środki finansowe przewidziane do przetwórstwa, zostaną przekazane państwom członkowskim w formie kopert krajowych przez okres przejściowy w latach 2008-2011 [Walczak 2008].

Produkcja pomidorów ogółem (do bezpośredniego spożycia oraz przetwórstwa) w UE w ostatnich latach wynosiła około 16-18 mln t, co stanowiło ponad 12% światowych zbiorów tego warzywa. Największymi dostawcami pomidorów do przetwórstwa na rynku unijnym w 2008 roku były Włochy (4,9 mln t), Hiszpania (1,7 mln t), Portugalia (1,1 mln t) oraz Grecja (680 tys. t). W latach 2005-2008 można zaobserwować wahania w dostawach pomidorów do przetwórstwa, które wynikały ze zmiennych warunków klimatyczno-glebowych.

W tabeli 1 przedstawiono realizację pomocy finansowej z tytułu dostarczenia pomidorów do przetwórstwa w Polsce w latach 2004-2007. Pomoc finansowa w tym okresie przyznawana była wyłącznie przez organizacje producenckie, przy czym z uwagi na okres dostosowawczy w Polsce, pomocą objęto uznane oraz wstępnie uznane organizacje producenckie. Liczba organizacji objętych pomocą wynosiła od 21 w 2004 roku do 28 w 2007 roku. W ramach pomocy dla rolników uczestniczyło od 8 w 2004 roku do 13 w 2007 roku zakładów przetwórczych. Powierzchnia upraw pomidorów objęta dofinansowaniem wahała się od 4,3 tys. ha w 2004 roku do 4,8 tys. ha w 2006 roku. Liczba producentów objętych dofinansowaniem wahała się od 2213 w 2004 roku do 1728 w 2007 roku. Wielkość produkcji pomidorów objęta dofinansowaniem zwiększyła się z 146,1 tys. t do 188,1 tys. t, przy tym największa była w 2005 roku i wyniosła 213,8 tys. t. Wielkość pomocy finansowej kształtowała się od 22,2 mln zł w 2004 roku do 29,5 mln zł w 2005 roku.

Tabela 1. Realizacja pomocy z tytułu dostarczenia pomidorów do przetwórstwa w Polsce w latach 2004-2007

Wyszczególnienie	Informacje dotyczące lat gospodarczych			
	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008
Liczba wstępnie uznanych grup	17	21	22	25
Liczba uznanych organizacji producentów	4	4	4	3
Liczba przetwórców	8	12	13	13
Liczba producentów rolnych	2213	2087	2024	1728
Powierzchnia upraw pomidorów [ha]	4385,5	4393,9	4865,3	4188,8
Ilość pomidorów objęta pomocą finansową [tys. t]	146,1	213,8	171,4	188,1
Kwota pomocy ogółem [tys. zł] w tym: dla uznanych organizacji	22 243,1 7288,8	29 569,2 13 256,3	23 322,0 9914,8	24 662,9 10 251,0

Źródło: [www.arimr.gov.pl].

Od 2008 roku, jak już wcześniej wspomniano zmieniły się zasady dofinansowania do pomidorów przeznaczonych do przetwórstwa. Płatność z tego tytułu była i jest ustalana jako płatność historyczna, niezależna od wielkości produkcji. Płatność do pomidorów przysługiwała rolnikom, którzy złożyli wnioszek o dofinansowanie oraz w roku gospodarczym 2006/2007 dostarczyli pomidory do przetwórstwa, zgodnie ze świadectwami dostaw tych warzyw. W 2008 roku płatności do pomidorów wyniosły około 24,6 mln zł i objęły dofinansowaniem około 2 tys. rolników.

W latach 2004-2008 nastąpiło zmniejszenie produkcji konserw warzywnych w krajach UE. Produkcja wśród największych producentów konserw warzywnych zmniejszyła się z ok. 3,1 do ok. 2,7 mln szt. puszek (puszki 850 ml) (spadek o 11,4%). Największymi producentami w UE konserw warzywnych były: Francja (ok. 1 mln szt. puszek), Włochy i Hiszpania (po ponad 220 tys. szt.), kraje Beneluksu, w tym Holandia oraz Wielka Brytania. Wśród krajów nowo przyjętych największą

produkcję konserw warzywnych, oprócz Polski odnotowano na Węgrzech. Węgry są trzecim w UE (po Francji i Wielkiej Brytanii) producentem groszku konserwowego oraz drugim (po Francji) producentem kukurydzy konserwowej. Prawie we wszystkich analizowanych krajach nastąpiło zmniejszenie produkcji konserw warzywnych w badanym okresie.

W analizowanych latach utrzymywała się na jednakowym poziomie jedynie produkcja konserw warzywnych mieszanych (około 350 mln puszek). Największy spadek produkcji w badanym okresie dotyczył następujących warzyw: selerów (66,6%), szparagów (57,1%) oraz marchwi (55%). Najwięcej konserw warzywnych w 2008 roku wyprodukowano z: fasoli (ponad 448 mln puszek), kukurydzy słodkiej (ponad 269 mln puszek) oraz grochu (ponad 246 mln puszek) [OEITFL 2010].

W UE największymi producentami warzyw mrożonych była Belgia i Polska. Produkcja warzyw mrożonych w Belgii w latach 2004-2008 zwiększyła się z 736,7 do ponad 900,5 tys. t (wzrost o 22,2%). W tym samym okresie produkcja warzyw mrożonych w Polsce zwiększyła się z 395,5 do ponad 503,0 tys. t (wzrost o 27,2%). Jednymi z ważniejszych producentów warzyw mrożonych w UE były również: Francja, Hiszpania, Wielka Brytania, Włochy i Niemcy. Udział ogółem tych krajów w unijnej produkcji warzyw mrożonych wynosił ponad 70%. Największe tempo wzrostu tej produkcji było w: Polsce (ponad 6,2%), Hiszpanii (5,7%), Belgii (5,1%) oraz Włoszech (3,7%). W analizowanym okresie nastąpiło zmniejszenie produkcji warzyw mrożonych w takich krajach, jak: Wielka Brytania (spadek produkcji o 17,0%) oraz na Węgrzech (spadek o 9,1%). Produkcja warzyw mrożonych w badanym okresie pozostawała bez zmian w Niemczech (ok. 185 tys. t) oraz Grecji (ok. 30 tys. t).

W latach 2005-2008 nastąpił wzrost produkcji warzyw mrożonych ogółem średnio o ok. 12,6%. W badanym okresie najwięcej wyprodukowano warzyw mrożonych następujących gatunków warzyw: grochu zielonego (średnio ok. 448 tys. t), warzyw kapustnych (ok. 420 tys. t), marchwi (ok. 414 tys. t) oraz fasoli (ok. 382 tys. t). W latach 2005-2008 odnotowano wzrost produkcji prawie wszystkich warzyw mrożonych, za wyjątkiem kukurydzy słodkiej (spadek produkcji o 39,4%), pieprzu (19,5%) oraz innych warzyw niewyspecyfikowanych (spadek o 24,1%). W latach 2005-2008 największy wzrost produkcji warzyw mrożonych odnotowano w przypadku kapusty brukselskiej (ponad 4,8-krotny), sałaty (ponad 3,7-krotny) oraz kalafiora (ponad 2,8-krotny). W 2008 roku produkcja warzyw mrożonych w największych 17 krajach UE wyniosła ok. 3,6 mln t. W 2008 roku najwięcej w UE wyprodukowano mrożonego groszku zielonego (592 tys. t), marchwi (426 tys. t) oraz szpinaku (222,4 tys. t). Znacząca produkcja warzyw mrożonych w 2008 roku dotyczyła także: kalafiorów (197,8 tys. t), brokułów (162,1 tys. t) oraz cebuli (119,3 tys. t) [www.oeitfl.org.pl].

Przetwórstwo warzyw w Polsce

Produkcja przetworów warzywnych od połowy lat 90 stale się zwiększa. Produkcja przetworów ogółem w latach 2002-2008 zwiększyła się z 676 do 931 tys. t. (wzrost o ponad 44,8%). Średnioroczny wzrost produkcji przetworów ogółem w analizowanych latach wyniósł około 6,4%. Średnio w latach 2006-2008 produkcja przetworów ogółem wyniosła 943,1 tys. t, wobec 745,9 tys. t w latach 2002-2004 i tylko 502 tys. t w latach 1998-2000. W związku z tym w ostatnich 10-ciu latach nastąpiło podwojenie produkcji przetworów warzywnych w Polsce.

W przetwórstwie warzyw w Polsce największe znaczenie mają warzywa mrożone. Produkcja mrożonek zwiększyła się z 299,1 w 2002 roku do 519,9 tys. t w 2008 roku (wzrost o 73,8%). Udział mrożonek w przetworach ogółem zwiększył się w badanym okresie z 44,2 do 53,1%. Średnioroczny wzrost mrożonek w badanym okresie wyniósł 9,7%. Największy wzrost produkcji mrożonek odnotowano w 2003 oraz 2005 roku odpowiednio: o 24,1 oraz 13,0%.

W latach 2002-2008 w Polsce zwiększyła się również produkcja konserw warzywnych z 112,4 do 153,0 tys. t (wzrost o 36,1%) – tabela 2. Jednak udział konserw warzywnych w przetworach ogółem zmniejszył się w badanym okresie z 16,6% do 15,6%. Pomimo niewielkiego zmniejszenia udziału konserw warzywnych są drugimi przetworami pod względem udziału w przetworach warzywnych ogółem. Największą produkcję konserw w Polsce odnotowano w 2008 roku (153,0 tys. t), natomiast największy roczny wzrost produkcji odnotowano w 2004 roku (21%). Zwiększa się produkcja wszystkich gatunków konserw, w tym głównie konserwowanej fasoli, fasoli szparagowej, konserwowanej marchwi i mieszanek, ale także konserw z importowanego surowca (kukurydza, papryka, patisony i oliwki).

Największy wzrost produkcji przetworów w analizowanych latach odnotowano w przypadku keczupu i sosów pomidorowych (wzrost o 76,7%). Produkcja tych produktów zwiększyła się w latach 2002-2008 z 61,5 do 108,7 tys. t (średnioroczny wzrost wyniósł 10%). Największy wzrost produkcji odnotowano w 2006 roku (26,5%) oraz 2007 roku (18%).

Tabela 2. Produkcja przetworów warzywnych w Polsce w latach 2002-2008

Wyszczególnienie	Produkcja przetworów warzywnych [tys. t] w latach								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2002 [%]	średnioroczna zmiana
Konserwy	112,4	118,8	143,8	147,8	142	133,3	153	136,1	105,3
Marynaty	91,8	90,0	97,2	98,5	106,8	85,9	88,5	96,4	99,4
Kwaszonki	22,8	12,7	14,1	16,7	18,3	18,4	24,7	108,3	101,3
Susze warzywne	26,6	27,7	27,9	21,9	19,9	24,9	24,7	92,9	98,8
Koncentrat pomidorowy	30,0	35,0	32,0	34,0	36,0	32,0	30,0	100,0	100,0
Mrożonki	299,1	371,1	395,5	445,3	472,5	496,8	519,9	173,8	109,7
Keczip i sosy pomidorowe	61,5	63,8	68,4	73,9	93,5	110,3	108,7	176,7	110,0
Pozostałe przetwory	32,5	32,5	30,6	26,4	28,9	30,0	30,2	92,9	98,8
Razem przetwory	676,7	751,5	809,5	864,5	917,9	931,6	979,7	144,8	106,4
Soki pitne jednogatunkowe	33,3	40,2	48,0	48,4	65,5	54,2	57,0	171,2	109,4

Źródło: Analizy rynkowe. 2003-2008.

W przypadku pozostałych przetworów warzywnych nastąpiło w analizowanych latach zmniejszenie produkcji. W 2008 roku produkcja marynat wyniosła 88,5 tys. t i stanowiło to tylko 93,6% produkcji z 2002 roku. Nie zwiększa się produkcja marynowanych ogórków, natomiast systematycznie rośnie produkcja pozostałych marynat (głównie roślin cebulowych oraz produktów importowanych – papryki i oliwek). W pozostałych przetworach warzywnych następuje stabilizacja produkcji (susze, kwaszonki). Na uwagę zasługuje fakt wysokiego wzrostu soków pitnych jednogatunkowych: z 33 w 2002 roku do 57 tys. t w 2008 roku (wzrost o 71,2%). Wynika to głównie ze wzrostu konsumpcji soków i napojów owocowo-warzywnych w Polsce.

Wyniki finansowe przedsiębiorstw przemysłu owocowo-warzywnego²

W latach 2002-2008 sytuacja finansowa przemysłu owocowo-warzywnego była dobra, w przeciwieństwie do lat 1992-2001, w których rentowność netto w całym tym okresie była ujemna [Urban 2005]. W 2008 roku nastąpiło niewielkie jej pogorszenie (przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 9 osób).

W ostatnich latach odnotowano dynamiczny rozwój przedsiębiorstw sektora owocowo-warzywnego. Przychody ze sprzedaży (w cenach bieżących) wzrastały rocznie o 4-10%. Wraz ze wzrostem produkcji przetworów owocowo-warzywnych wzrastała rentowność przedsiębiorstw tego sektora. Wyniki finansowe przedsiębiorstw tego sektora w latach 2002-2008 były dodatnie i miały tendencję wzrostową. Jego dynamika była wysoka, w 2004 roku kwota zysku wzrosła ponad dwukrotnie w porównaniu z 2003 rokiem, a w ostatnich latach notowano kilkuprocentowy wzrost kwoty zysku. W 2007 roku zysk był czterokrotnie większy niż w 2003 roku. W 2007 roku ponad 84% przedsiębiorstw odnotowywały zyski, a ich udział w przychodach ze sprzedaży wynosił blisko 89%, podczas gdy w 2002 roku tylko 64% przedsiębiorstw odnotowywało zyski a ich udział w przychodach ze sprzedaży wynosił tylko 75%. W 2008 roku ponownie większe było zróżnicowanie sytuacji finansowej, 71% firm odnotowało zyski netto, a ich udział w przychodach ze sprzedaży wynosił prawie 69%, a więc znacznie mniej niż w 2007 roku. Rentowność brutto zmniejszyła się z 2,47 w 2002 roku do 1,45% w 2008 roku, przy tym była największa w 2005 i 2006 roku i wyniosła odpowiednio 4,68 oraz 4,52%. Rentowność netto w badanym okresie zmniejszyła się z 1,51 do zaledwie 0,74%. Nadwyżka przychodów nad kosztami operacyjnymi w badanym okresie była duża i kształtowała się od ponad 8 do ponad 10% wartości sprzedaży. Akumulacja kapitału (jako zysk i amortyzacja w przychodach netto) kształtowała się od 4,4 w 2008 roku do 7,5% w 2005 roku. W 2008 roku jednak sytuacja w sektorze owocowo-warzywnym pogorszyła się. Wskaźniki rentowności brutto i netto wyniosły odpowiednio: 1,45 i 0,7%. Stosunkowo niska była również akumulacja kapitału, który wynosiła tylko 4,4% przychodów, podczas gdy w 2005 i 2006 wynosiła ponad 7%. W 2008 roku wysoka jedynie była nadwyżka operacyjna (ponad 10,1% przychodów netto), której poziom wynikał głównie za sprawą wysokich kosztów finansowych. Koszty finansowe w 2008 roku były dużym obciążeniem dla przedsiębiorstw i stanowiły ponad 5% przychodów.

² Przedsiębiorstwa przetwórstwa warzyw są klasyfikowane łącznie przetwórcami owoców

Wskaźniki bieżącej płynności finansowej w prawie całym okresie przekraczały minimalny wymagany poziom dla zapewnienia terminowej realizacji zobowiązań (oprócz 2002 roku, kiedy to wynosił 1,17) – tabela 3. Wskaźniki płynności bieżącej w analizowanym okresie zwiększyły się w latach 2002-2007 z 1,17 do 1,32, przy czym największy wzrost odnotowano w 2006 roku – do 1,42. W 2008 roku nastąpiło obniżenie wskaźnika płynności finansowej do 1,21. Długi cykl produkcyjny i zwiększenie udziału kredytów w finansowaniu powodował niską płynność finansową. Kwota zadłużenia przedsiębiorstw przemysłu owocowo-warzywnego miała tendencję wzrostową. Zadłużenie ogółem przedsiębiorstw sektora owoców i warzyw w latach 2002-2008 zwiększyło się z 1,14 do ponad 3,21 mld zł (ponad 2,8-krotnie). Niepokojącym zjawiskiem w zadłużeniu ogółem jest wysoki udział kredytów krótkookresowych, który w 2008 roku wyniósł ponad 71,6%. Zadłużenie podmiotów gospodarczych z tytułu kredytów krótkoterminowych, wzrosło z 887 mln zł. na początku 2002 roku do ponad 2,3 mld zł na koniec 2008 roku (wzrost prawie 2,6-krotny). Zadłużenie z tytułu kredytów długoterminowych zwiększyło się z 258 na początku 2002 roku do 917 mln zł na koniec 2008 roku (wzrost ponad 3,5-krotny). Pomimo rosnącej kwoty zobowiązań, stałą tendencją malejącą miały wskaźniki zadłużenia sektora. W ostatnich latach zobowiązania stanowiły około połowy wartości aktywów, podczas gdy na początku badanego okresu wynosiły 55-56% aktywów. Obniżył się także wskaźnik zadłużenia kapitału własnego. W latach 2003-2004 zobowiązania były o około 40% większe od wartości kapitału własnego (w ostatnich latach przekraczały tylko o 14-18%). Nie była także zagrożona spłata odsetek od kapitału obcego, gdyż nadwyżka finansowa kilkakrotnie przewyższała koszty finansowe. W latach 2002-2008 struktura finansowania majątku obrotowego uległa nieznacznej poprawie. W 2008 roku udział kapitału własnego w finansowaniu aktywów obrotowych zwiększył się do poziomu 17%, podczas gdy w 2002 roku wynosił zaledwie 9% (w 2007 roku wynosił ponad 24%). Aktywa obrotowe w 2008 roku były nadal finansowane przez zobowiązania (43%) i kredyty krótkoterminowe (40%).

Tabela 3. Wyniki finansowe przemysłu owocowo-warzywnego w latach 2002-2008 (jednostki zatrudniające ponad 9 osób)

Wyszczególnienie	Wyniki finansowe w latach						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Rentowność brutto [%]	2,47	2,09	3,48	4,68	4,52	3,85	1,45
Rentowność netto [%]	1,51	1,17	2,77	3,81	3,66	3,10	0,74
Nadwyżka operacyjna ^{a)} w % przychodów netto	9,10	8,62	9,42	10,63	9,85	8,99	10,11
Akumulacja kapitału ^{b)} w % przychodów netto	4,70	4,28	6,28	7,50	7,13	6,32	4,40
Współczynnik płynności ^{c)}	1,17	1,23	1,23	1,25	1,42	1,32	1,21
Stopa inwestowania ^{d)}	1,08	1,52	2,09	1,62	1,59	1,59	1,41

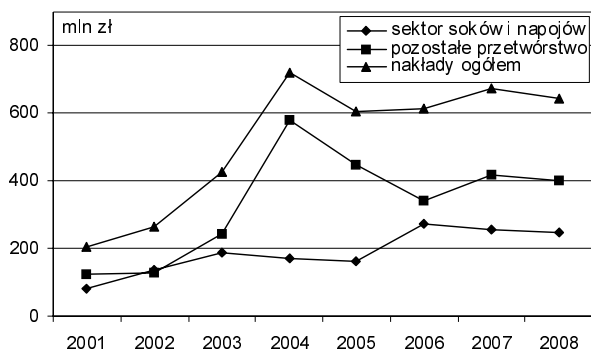
^{a)} zysk (strata brutto) + koszty finansowe + amortyzacja, ^{b)} zysk (stara) netto + amortyzacja, ^{c)} relacja aktywów obrotowych do pasywów bieżących, ^{d)} relacja nakładów inwestycyjnych do amortyzacji

Źródło: Analizy rynkowe...2003-2008.

Wskaźniki rotacji zapasów w analizowanym okresie zwiększyły się i osiągnęły na koniec 2008 roku poziom ponad 3,3 miesiąca (wobec 3 miesięcy na początku 2002 roku). Wskaźniki rotacji były długie i wynikały również z sezonowości przetwarzania surowców w tym dziale przemysłu. O poprawie sprawności funkcjonowania przedsiębiorstw tego sektora świadczy również skrócenie w analizowanych latach cyklu obrotowego należności krótkoterminowych (z 3 na początku 2002 roku do 2,2 miesiąca na koniec 2008 roku) oraz cyklu obrotu zobowiązań krótkoterminowych (z 3,5 do 2,5 miesiąca).

Roczne nakłady inwestycyjne w całym przemyśle spożywczym w cenach bieżących wzrosły z 4,5 w 2002 roku do rekordowej wartości 7,7 mld zł w 2008 roku (wzrost o 71,1%), z tego: w przemyśle owocowo-warzywnym z 264,0 do 645,4 mln zł [Przemysł spożywczy... 2008] – rysunek 1. Nakłady inwestycyjne w przemyśle owocowo-warzywnym były trzecimi co do wielkości nakładami w przemyśle spożywczym – po przemyśle mięsny i mleczarskim. Największe nakłady inwestycyjne poniesiono w 2004 roku, które wyniosły 719,9 mln zł. W 2008 roku nakłady inwestycyjne w przemyśle owocowo-warzywnym wyniosły 645,4 mln zł. Średnioroczne tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych w latach 2001-2008 w przetwórstwie owoców i warzyw wyniosło 17,9%. Stopa inwestowania (relacja nakładów inwestycyjnych do amortyzacji) w latach 2002-2008 zwiększyła się z 1,08 do 1,41 (największa była w 2004 roku i przekroczyła 2,09).

³ przy wykorzystaniu metody Bednarskiego

Rysunek 1. Nakłady inwestycyjne w przetwórstwie owocowo-warzywnym w latach 2001-2008 (ceny bieżące)
Źródło: Analizy rynkowe...2003-2008.

i majątku oraz zatrudnienia. Jednakże analiza wskaźników jakościowych nie potwierdza w pełni powyższej oceny. Zbyt niski był przyrost produktywności majątku w relacji do przyrostu technicznego uzbrojenia pracy. Przychody przemysłu owocowo-warzywnego w latach 2003-2006 wzrosły o ponad 2,4 mld zł. Ich przyrost był rezultatem działania czynników o charakterze intensywnym, jak i ekstensywnym. Skala oddziaływania czynników ekstensywnych była jednak większa, gdyż przyrost zatrudnienia i majątku zwiększył sprzedaż o ponad 2,2 mld, a wzrost produktywności majątku powiększył przychody branży tylko o 0,2 mld zł. Ocena przyczyn wzrostu zysku netto (o 300 mln zł) wskazuje na pozytywny wpływ wszystkich czynników kształtujących wynik finansowy, jednak największa była skala oddziaływania poprawy wydajności pracy, który umożliwił powiększenie wyniku finansowego o 265 mln zł, podczas gdy pozostałe czynniki powiększyły zysk o 36 mln zł [Drożdż 2008].

Podsumowanie

W ostatnich latach zmienia się model konsumpcji żywności w Polsce i w krajach UE. Coraz większą rolę w żywieniu człowieka odgrywają warzywa i ich przetwory. Produkcja warzyw w Polsce oraz krajach UE charakteryzuje się dużą sezonowością, stąd przetwórstwo warzyw odgrywa istotną rolę w zagospodarowaniu warzyw. W większości krajów europejskich udział przetwórstwa w zagospodarowaniu warzyw wynosi podobnie jak w Polsce około 20-30% produkcji warzyw.

W produkcji przetworów warzywnych w krajach UE największy udział stanowiły przetwory pomidorowe (ponad 30% przetworów ogółem), konserwy warzywne (około 25%) oraz mrożonki (około 15%). Największymi producentami przetworów pomidorowych w UE były: Włochy, Hiszpania, Grecja oraz Portugalia. W latach 2004-2008 nastąpiło zmniejszenie produkcji konserw warzywnych w krajach UE. W latach 2005-2008 nastąpiło zwiększenie produkcji warzyw mrożonych w Polsce i w krajach UE. Największymi producentami warzyw mrożonych w UE były Belgia i Polska. Największe tempo wzrostu tej produkcji było w Polsce (ponad 6,2%), Hiszpanii (5,7%) oraz Belgii (5,1%). Od 2008 roku nastąpiła zmiana w funkcjonowaniu rynku owocowo-warzywnego. Komisja Europejska uznała zreformowanie systemu wspólnej organizacji rynku owoców i warzyw w celu zwiększenia jego zorientowania na rynek i podniesienia poziomu konkurencyjności. Podstawowym szczegółowym rozwiązaniem było m.in. likwidacja wsparcia do produkcji kierowanej do przetwórstwa oraz objęcie owoców i warzyw systemami płatności obszarowych.

Przetwórstwo warzyw w Polsce odgrywa dużą rolę w zagospodarowaniu produkcji warzyw. Produkcja przetworów warzywnych w latach 2002-2008 zwiększyła się o ponad 44,8% i w 2008 roku osiągnęła poziom prawie 1 mln t. W ostatnich dziesięcioleciu nastąpiło podwojenie produkcji przetworów warzywnych. W produkcji przetworów warzywnych największe znaczenie miały mrożonki. Udział mrożonek w produkcji przetworów ogółem zwiększył się w latach 2002-2008 z 44,1 do ponad 53%. Na stosunkowo wysokim poziomie utrzymywała się w Polsce i miała tendencję wzrostową produkcja konserw warzywnych (w przeciwieństwie do krajów UE). Największy wzrost produkcji przetworów warzywnych w badanym okresie zaobserwowano w zakresie keczupu i sosów pomidorowych (76,7%). Następuje stabilizacja w produkcji takich przetworów warzywnych jak: marynaty, koncentrat pomidorowy oraz kwaszonki (w przypadku kwaszonek wzrost odnotowano jedynie w

Syntetycznej oceny wyników finansowych w latach 2003-2006 przedsiębiorstw przemysłu owocowo-warzywnego w Polsce dokonano przez IERiGŻ-PIB³. Wskaźniki ilościowe wpływające na kształtowanie się wyniku finansowego wskazują, że rozwój przemysłu owocowo-warzywnego miał cechy rozwoju intensywnego, gdyż zachowana była relacja wzorcowa między skalą przyrostów zatrudnienia, majątku, przychodów i osiągniętego zysku.

Przyrost sprzedaży był wyraźnie większy niż zatrudnienia i zaangażowanego majątku, a przyrost zysku przekraczał, zarówno wzrost sprzedaży, jak

2008 roku). Spadek produkcji odnotowano w suszach warzywnych oraz pozostałych przetworach warzywnych (po 7,1%).

Sytuacja finansowa przemysłu owocowo-warzywnego w latach 2002-2008 była dobra. W ostatnich latach odnotowano dynamiczny rozwój przedsiębiorstw owocowo-warzywnych. W całym badanym okresie występowała dodatnia rentowność brutto oraz netto. W 2008 roku nastąpiło jednak nieznaczne pogorszenie wyników finansowych. W badanym okresie zwiększyło się zadłużenie przedsiębiorstw z ponad 1,1 do ponad 3,2 mld zł (wzrost ponad 2,8-krotny), chociaż udział zadłużenia ogółem zmniejszył się z 55 do około 50% wartości aktywów.

W firmach przetwórczych sektora owocowo-warzywnego w latach 2002-2008 zaobserwowano podobnie jak w całym przemyśle spożywczym wzrost nakładów inwestycyjnych (wzrost ponad 3-krotny). Średnioroczne tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych wyniosło ponad 17,9%. Nakłady inwestycyjne w przemyśle owocowo-warzywnym były trzecimi co do wielkości nakładami w przemyśle spożywczym (po przemyśle mięsnym i mleczarskim).

Ocena stanu ekonomiczno-finansowego przemysłu owocowo-warzywnego w Polsce w latach 2003-2006 wskazuje, że rozwój przemysłu miał charakter rozwoju intensywnego. Zachowana była relacja wzorcowa między skalą wzrostu zatrudnienia, majątku, przychodów i osiągniętego zysku. Wzrost zysku netto wynikał głównie ze wzrostu wydajności pracy, natomiast zbyt niski był wzrost produktywności majątku.

Literatura

Analizy rynkowe. Rynek owoców i warzyw – stan i perspektywy. IERiGŻ, 2003-2008.

Drożdż J. 2008: Analiza ekonomiczno-finansowa przemysłu spożywczego w latach 2003-2007. IERiGŻ, Warszawa.

Nosecka B., Stryjewska I., Mierziński J. 2008: Perspektywy polskiego rynku warzyw i ich przetworów. Skierniewicki Portal Ogrodniczy. [www.horticulture.pl/index.php/marketarticle/prop/id/15], luty 2009.

Przemysł spożywczy w Polsce 2008. Raport ING. [www.ingbank.pl/_itemserver/wholesale/raporty/ING_Raport_Spozywczy_2008], luty 2010.

Urban S. 2005: Zmiany w przetwórstwie owoców i warzyw oraz ich przyczyny i następstwa. *Rocz. Nauk SERiA*, t. VII, z. 3, s. 229-234.

Walczak J. 2008: Reforma wspólnej organizacji rynków owoców i warzyw w Unii Europejskiej. Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Kraków.

[www.arimr.gov.pl], 2010.

[www.eurostat.pl], 2010.

[www.eur-lux.ue], 2010.

[www.oeitfl.org.com], 2010.

Summary

The paper aims to analyze the processing of vegetables in Poland and in selected countries of the European Union in the period 2002-2008. It shows that 20-30% of total vegetable production is processed in Europe with some differentiation concerning countries and vegetable species. In the EU the biggest importance for the processing industry have products such: processed tomato (30%), canned vegetables (25%) and frozen vegetables (15%). Taking into account last decade the production of processed vegetables in Poland doubled and reached 1 mln tones in 2008. The biggest share owned frozen vegetables (53%), canned vegetables (15%) and ketchups with other kinds of tomato souses (11%). As a result the situation of companies processing vegetables was good. These companies reported positive profitability, although they indebtedness increased. In the analyzed period also investments of these companies increased, and were on the third place in food processing sector. The vegetable processing sector in Poland is developing taking into account the economic situation with positive relation of employment, assets and profits and revenues.

Adres do korespondencji

dr inż. Tadeusz Filipiak
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (22) 593 42 35
e-mail: tadeusz_filipiak@sggw.pl